

RETROVERSIUNI MUNCĂ

Antologie de proză scrisă de femei

Editori: Cristina ISPAS & Victor COBUZ

Editura Paralela 45

Director de producție editorială: Ionuț Burcioiu

Redactare: Cristina Ispas

Tehnoredactare: Liviu Stoica

Pregătire de tipar: Marius Badea

Design copertă: Liliana Basarab

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Retroversiuni - Munca : antologie de proză scrisă de femei /

ed.: Cristina Ispas & Victor Cobuz. – Pitești : Paralela 45, 2025

ISBN 978-973-47-4284-4

I. Ispas, Cristina (ed.)

II. Cobuz, Victor (ed.)

821.135.1

Copyright © Editura Paralela 45, 2025

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate, iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.

www.edituraparelela45.ro

Cuprins

<i>Cuvânt-înainte</i> (CRISTINA ISPAS, VICTOR COBUZ)	7
RUXANDRA NOVAC	
Fobetor	15
IULIA GHERASIM	
În lumea reală.....	23
MARIJA STOJANOVIĆ	
Organizația Personalității.....	33
ANDREEA RĂSUCEANU	
Jujeul.....	41
MARIANA CODRUȚ	
Un regal de flori și miresme.....	49
OLYA STOYANOVA	
Grădinile nocturne ale dezamăgirii	59
ROXANA DUMITRACHE	
Vorbim când scap	65
COSMINA MOROȘAN	
Dawaeen(A) Fragmente neutilitare despre fapte cu sens.....	73
DIANA GEACĂR	
Nechematele	83
SUZANA TRATNIK	
Cleștele	97
OANA CĂTĂLINA NINU	
Tutti frutti.....	107

MÁRTON EVELIN	
Intrarea lui Escamillo	119
DORICA BOLTAȘU	
Split.....	125
IRINA NECHIT	
La marginea lumii și în centrul ei.....	131
DANIELA RAȚIU	
Urmă fragilă prin lume.....	143
ANCA CHIMOIU	
Felii de pâine	153
INA IVANOVA	
Lecția.....	161
DANIELA HENDEA	
Pătură ponderată cu mărgel.....	169
IRINA BRUMA	
Concediu.....	177
TEODORA COMAN	
Ocupat!.....	185
RUXANDRA CESEREANU	
Marisol și suratele ei	193
TATIANA ȚÎBULEAC	
Tata era la redacție de luni până vineri.....	203
CECILIA ȘTEFĂNESCU	
Real.....	209
<i>Mulțumiri</i>	217
<i>Despre autori</i>	218

Cuvânt-înainte

A propune o temă pentru o antologie de proză este întotdeauna o provocare. Trebuie să identifici un concept sau un subiect suficient de larg, încât scriitorii (în cazul nostru) să nu se simtă prea constrânse de limitele inerente ale temei, dar nici să nu fie ceva prea abstract, încât să nu le stimuleze imaginația și creativitatea. De asemenea, tema trebuie să prezinte interes pentru eventualii cititori, fie prin deschiderea sa către experiențele „universale“ ale omenirii, fie prin abordarea unor probleme stringente ale actualității.

Am acceptat și anul acesta provocarea de a găsi o temă a antologiei *Retroversiuni* care să bifeze căsuțele menționate anterior. Dintre propunerile pe care fiecare dintre noi le-a făcut, cea mai atractivă a fost, de data aceasta, *munca*. Cu siguranță, munca constituie una dintre cele mai importante dimensiuni ale experienței umane. Societățile și culturile umane s-au organizat și modelat de la bun început în funcție de modurile de producție, adică de felul în care oamenii munceau/muncesc.

Felul în care percepem și ne organizăm timpul depinde foarte mult de activitățile pe care le întreprindem – ca indivizi, zi de zi, dar și pe o scară mai largă, la nivel comunitar, la nivel de societate și inclusiv la nivel global. Simțim pe pielea noastră cât de relativă este trecerea timpului și nu puține sunt zilele în care glumim că mai avem nevoie de câteva ore în plus ca să realizăm tot ce ne-am propus. Și poate cel mai important „instrument“ în organizarea temporală a vieții noastre este raportul dintre timpul rezervat muncii și timpul liber.

Dar ce este, de fapt, *munca*? Aceasta este o primă întrebare la care sperăm să răspundă cea de-a treia ediție a *Retroversiuni*. *Antologie de proză scrisă de femei*.

Ce este *munca* și cum este văzut acest concept din perspectiva unor scriitoare din România anilor 2020. Încă de la prima ediție *Retroversiuni*, ne-am dorit să oferim o altă perspectivă asupra unor teme foarte importante ale literaturii, una care să surprindă acea *female gaze* atât de necesară în cultura și în societatea noastră, în timp ce *munca* constituie nu doar o temă „universală” esențială, ci și una dintre cele mai complexe, complicate și importante teme din perspectiva luptei femeilor pentru echitate socială, din toate timpurile și indiferent de poziționarea pe spectrul politic.

Așadar, *munca* este tema celei de-a treia ediții a antologiei *Retroversiuni*, iar ce trebuie precizat de la bun început este că prin *muncă* nu avem în vedere doar sensul restrâns, de profesie. Din contră, le-am invitat pe autoare să scrie plecând de la acest concept, având în minte toate înțelesurile și nuanțele sale: profesie, loc de muncă, carieră, dinamici la locul de muncă, inegalități salariale, abuzuri de toate naturile, relații profesionale, de exploatare, munca suplimentară în sensul de ore suplimentare/*overtime*, efecte precum cel de epuizare/*burn-out*, statutul social al unei profesii, împlinirea printr-o profesie sau, dimpotrivă, sentimentul de ratare (chiar *rușinea*), pe care anumite job-uri ți-l pot da etc.; dar și *munca domestică*, întreținerea și administrarea unei case/gospodăriei, creșterea copiilor; *munca emoțională*, pe care o depunem în familie, cu părinții sau cu alți membri, în cuplu, cu partenerii, în relațiile de prietenie; *munca de tip afectiv sau emoțională* pe care o depunem atunci când practicăm anumite profesii, dar și, în general, la locul de muncă, și care se reflectă în modul în care ne controlăm și ne gestionăm emoțiile în raport cu colegii (sau clienții, publicul, elevii la școală etc.); *munca creativă și culturală*, cu toate incertitudinile și bucuriile aferente. Mai pe scurt, vorbim de *munca productivă*, care se referă la tot ceea ce înseamnă loc de muncă și dinamica, relațiile de muncă aferente, aspirațiile legate de carieră, salariu, statut etc., și de *munca reproductivă* – numită din ce în ce mai mult și „reproducere socială”, care stă la baza muncii productive, fiind efectuată majoritar de femei și neplătită. *Munca reproductivă* înglobează munca legată de creșterea și îngrijirea copiilor, fără a se limita la ea, și dublează practic volumul de muncă pe care o femeie care are deja o meserie și un loc de muncă îl prestează, în cele mai multe dintre cazuri, chiar și astăzi, în ciuda multor progrese care s-au făcut între timp în societățile cele mai dezvoltate. Cu alte cuvinte, femeile și-au câștigat libertatea de a ieși în lume și de a urma o carieră, în timp ce majoritatea treburilor casnice cad în continuare în responsabilitatea lor. Ne-a interesat felul în care o femeie

trăiește toate aceste experiențe legate de muncă, din sfera publică și cea privată, și felul în care se poate scrie despre toate acestea din perspectiva unei femei.

Modul în care autoarele au abordat tema propusă ne-a întrecut, ca întotdeauna, așteptările. Unele dintre ele au stat aproape de sugestiile noastre, rămânând fidele conceptului. Altele s-au îndepărtat de temă, fără a se rupe cu totul, găsind noi nuanțe și nișe ale subiectului. În orice caz, ne bucurăm că munca a fost, după cum era de așteptat, o temă care le-a provocat pe autoare și le-a încurajat să-și spună poveștile.

Din punct de vedere tematic sau al modului în care fiecare autoare a nuanțat tema, se remarcă în primul rând preocuparea pentru *munca domestică/de îngrijire/reproductivă*, o muncă uriașă, neremunerată și subapreciată, totodată. Apare astfel în mai multe texte mama care îngrijește de ceilalți, face teme, gătește, organizează petreceri etc., dar și profesoara, educatoarea, învățătoarea etc. După cum observa Susan Sontag¹ – și, din păcate, lucrurile nu s-au schimbat chiar atât de mult între timp –, în majoritatea societăților lumii, cele mai multe locuri de muncă disponibile pentru femei exploatează în principal instruirea primită încă din copilărie, când fetele sunt învățate, în primul rând, să fie serviabile și să ofere sprijin: „Pot fi secretare, funcționare, vânzătoare, menajere, asistente în cercetare, chelnerițe, asistente sociale, prostituate, asistente medicale, profesoare, operatoare de telefonie-transcrieri publice ale rolurilor de servire și îngrijire pe care femeile le au în viața de familie.”

De asemenea, se pune accentul, în aceste proze, pe corp, obosit, uzat, neglijat, abuzat (de sine însuși, prin auto-disciplinare severă, prin specificul muncii sau de către ceilalți, care îl exploatează), extenuat, sănătos sau bolnav, tânăr sau bătrân, prost sau bine îmbrăcat. Ruxandra Novac exemplifică foarte bine acest aspect în textul ei, *Fobetor*, în care contactul direct, fizic, dintre persoana care muncește (maseuza) și cea care beneficiază, „primește plăcerea” (clienta) reflectă într-un mod puternic relațiile ierarhice complicate din câmpul muncii, în cadrul cărora cineva muncește pentru altcineva, dar și pentru el însuși/ea însăși (pentru bani, independență, supraviețuire fizică sau psihică), raporturile complicate dintre femei la locul de muncă, dintre femei și bărbați, dar și dintre propria minte și propriul corp, granițele în general sensibile, delimitările inexacte. De asemenea, sunt mai multe texte în antologie în care munca devine refugiu, terapie, devine

¹ *Despre femei*, p. 13.

munca salvatoare, dar și munca-drog, munca-adicție, care duce la *burn-out*, autodistrugere, boală. Foarte sugestiv este și titlul textului Ruxandrei, *Fobetor* (Phobetor sau Ikelus, Icelus), care face trimitere la zeul coșmarurilor, pentru că implică în același timp și ideea de somn, o stare benefică, de repaus, în timpul căreia ne refacem și ne odihnim, practic o stare opusă celei în care muncim, subversivă chiar în raport cu ceea ce presupune munca, în înțelesul ei de stare (hiper)activă, determinată, controlată și supusă presiunii de toate felurile, dar și modul pervers în care grijile, presiunea, oboseala se strecoară inclusiv în somn și-l distrug. În același mod, munca poate constitui un sector extrem de benefic al vieții noastre, dar se și poate transforma repede într-un coșmar.

Foarte interesant este și modul în care este privită munca în raport cu relația dintre mamă (care poate fi atât un model, un exemplu, cât și un contraexemplu) și fiică, în multe dintre texte (urmărită chiar pe două generații, uneori), atât din perspectiva perpetuării unei ordini sociale (patriarhale), a polarizării de gen, cât și din perspectiva ambițiilor personale (aceea de a avea un copil realizat, care să te depășească și astfel să îți ridice statutul social) sau a competiției ciudate care se naște uneori între mamă și propria fiică. Rămânând în cadrul familiei, printre personaje se numără și un soț care își dorește o soție casnică (adică o soție care să muncească exclusiv pentru soț și casă, neremunerată), dar și un soț care, la polul opus, alcoolic fiind și violent, refuză să muncească și trăiește din banii soției, o altă soție (traducătoare ca meserie) care se vede nevoită să îngrijească de casă și de copii, în timp ce soțul – nu foarte înzestrat din punct de vedere intelectual – își construiește o carieră de succes în politică, dar și o mamă tânără (corporatistă) care și-ar dori să nu fie nevoită să muncească (în sensul în care o mare parte din munca pe care o face i se pare nesemnificativă), ca să poată avea ea însăși grijă de copilul ei, în loc să îl lase în fiecare dimineață pe mâna unor străini, în timp ce nu poate concepe nici ideea de a nu fi independentă financiar, rezumând astfel blocajul multor femei cărora societatea nu le oferă suficiente variante pentru a-și putea acomoda viața privată cu cea publică, sau o femeie care își urmează cu obstinție cariera, pe urmele tatălui, refuzând categoric să se conformeze rolului pe care i-l atribuie societatea (reprezentată în text de mamă).

Este prezentă de asemenea, chiar și la nivel de aluzie, și munca de auto-îngrijire, care nu scapă nici ea presiunii sociale, femeia având „datoria” de a se îngriji, pentru a arăta întotdeauna bine, pentru a rămâne atractivă, pe lângă toate celelalte sarcini care i se impun. Statutul social pe care munca ți-l poate conferi se află și el

în topul preocupărilor autoarelor din această ediție, cu tot cu presiunea socială la care suntem supuși de mici pentru a ne alege o meserie „serioasă”, recunoscută și apreciată în societate, discursurile care se adună în jurul noțiunii de muncă, discursurile despre valori și mitul (protestant) al disciplinei, auto-organizării, ideea de succes, cu tot cu discursurile motivaționale aferente, pline de clișee. La polul opus meseriilor de succes, există însă și acele meserii disprețuite în societate sau chiar rușinoase, cum ar fi, de exemplu, munca sexuală (căreia de asemenea îi este dedicat un text). Și nu lipsește din această ecuație nici *munca creativă*, abordată din mai multe perspective, fie din perspectiva alegerii pe care cineva o face de a merge pe drumul creativității, sacrificând o anumită stabilitate sau, dimpotrivă, din perspectiva inversă, a alegerii de a sacrifica creativitatea pentru acea stabilitate, fie din perspectiva statutului incert pe care arta continuă să îl aibă în societate, în sensul în care munca creativă este subapreciată. Și există aici inclusiv un text care speculează despre muncă din perspectiva inteligenței artificiale, contemplată ca potențial substituit care ne-ar putea salva de unele corvezi care ne seacă de energie.

De asemenea, printre temele adiacente pe care le puteți descoperi abordate în antologie am menționa tema emigrării (statutul de emigrant rămâne unul complicat, în contextul în care persoana care emigrează o face în căutarea unei vieți mai bune, a unei slujbe mai bine plătite, dar se vede în același timp marginalizată în noua societate, se integrează greu, suferă de singurătate etc.), extremismul, fascismul etc.

Și din punct de vedere stilistic, cea de-a treia ediție a antologiei *Retroversiuni* este poate cea mai eclectică dintre toate, cu o diversitate mare nu doar în ceea ce privește înțelegerea temei, ci și la nivelul construcției prozelor și a formulelor literare alese de scriitoare. Astfel, în contextul în care o miză importantă a fost de la început și aceea de a promova proza scurtă ca gen literar, pe lângă miza esențială de a promova scrisul femeilor, ne-am bucurat să vedem că formulele alese de autoare devin din ce în ce mai diverse sau libere de orice constrângeri de gen (literar, de data aceasta). Sunt incluse aici texte în care nota personală se discerne puternic, cvasi-diaristice, texte hibride, în care memoria este folosită ca suport pentru punctările teoretice, semi-eseistice, intens poetice, distopice, manifeste feministe camuflate în scurte proze mai mult sau mai puțin autobiografice, dar și mai multe texte impecabile în formula lor clasică de proze scurte, cu *poveste* și *personaje*. Cu siguranță, *Retroversiuni*. *Munca* are câte o povestire pentru fiecare tip de cititor.

Un alt aspect pe care am pus accentul de fiecare dată în stabilirea *line-up*-ului pentru antologie a fost diversitatea. Am căutat să avem de fiecare dată autoare din generații diferite, autoare consacrate, dar și autoare care nu au debutat încă, mai puțin cunoscute, autoare din România și Republica Moldova, autoare de limba maghiară din România (începând cu ediția a II-a), iar de data aceasta am lărgit și mai mult baza de selecție și am inclus și două autoare din Bulgaria, o autoare din Serbia și o autoare din Slovenia. Ne propunem să continuăm și pe viitor să facem acest lucru și să aducem de fiecare dată autoare din spațiul mai larg central și sud-est european în antologie, nu atât de bine reprezentat la noi prin traduceri pe cât ne-am fi dorit. Ni se pare important să facem acest lucru, având în vedere atât experiențele comune, care ne-au marcat și ne-au modelat identitatea în această parte de lume, cât și experiențele inevitabil diferite, și sperăm ca, în timp, să putem aduce cât mai multe astfel de autoare în spațiul antologiei. Ni se pare esențial să menținem această diversitate, chiar și cu riscul de a include texte – în urma unei selecții, bineînțeles – cu care nu rezonăm în întregime (estetic sau, mai important, ideologic), pentru că doar așa putem menține dialogul și discuția vie și o perspectivă mai largă asupra literaturii contemporane scrise de femei, o deschidere și spre generațiile mai vechi, formate într-un mediu cu totul diferit, sau înspre autoare care aparțin unui spațiu cultural diferit. De altfel, acțiunile pe care le-am desfășurat în cadrul proiectului *Retroversiumi*, care depășește antologia propriu-zisă, discuțiile pe care le-am avut în cadrul diverselor evenimente atât cu autoare incluse în antologie, cât și cu autoare care nu au fost încă incluse (dar vor fi poate, în viitor), ne-au arătat cât de diferite pot fi perspectivele și poveștile de viață ale autoarelor, mediile de viață din care provin, chiar și în interiorul aceleiași generații. Cu alte cuvinte, *Retroversiumi* își propune să rămână un proiect flexibil, din care să putem învăța cu toții.

Cristina Ispas, Victor Cobuz

Ruxandra NOVAC

EDITURA PARALELA 45

RETROVERSIUNI
MUNCA

Fobetor

Fetele dorm, învelite în pături, în corturi în câmp, dincolo de autostradă, unde e liniște, altele într-un luminiș cu ienupăr din Suedia, altele într-un apartament pe care îl împart în orașul Brașov, una într-un hostel din Belgia, unde a ajuns pentru un concert, o pauză de la muncă, altele pe plajă. Fetele din Brașov sunt de fapt balineze, au venit la lucru la un salon de masaj, sunt patru și nu reușesc să le cuplez numele, eterna greșală. Când sunt doar două, ca la salonul din Saarburg, reușesc să le rețin, dar aici – și mi-e rușine de mine – nu. E adevărat că ajung și mult mai rar. Au terminat lucrul, dorm, fețele lor lunare sunt destinse, calmul lunar, rotund, din Asia de Sud-Est, respiră încet în semiîntuneric. Munca s-a terminat.

Erika e letonă și lucrează la un salon în Luxemburg. Suntem născute în aceeași zi, la zece ani distanță. Când merg la ea, îmi povestește, despre ea, despre alți clienți, tot felul de lucruri interzise și secrete, mici bârfe. Jean nu ne dă bacșiș, ne aduce biscuiți și ciocolățele pe care le primește la restaurant, lângă cafea. Noi mai râdem cu celelalte fete, îi place să vină la masaj la fete tinere. Ea și colegile ei sunt fetele acelea tinere la care îi place să vină, totuși nu au pic de cruzime.

Vera e rusoaică emigrată în Germania și are salonul ei. În Rusia era medic, aici se folosește de skill-urile ei în dermatologie. E rece și conținută și, pentru că e total singură și nu s-a mai uitat înapoi când a plecat, se poartă tot timpul ca o stăpână. Patara e thailandeză și se poartă tot ca o stăpână, iar pentru că uneori se întâmplă să își aducă angajate din Thailanda asta devine problematic. E primul val de emigrație care se prăbușește cu zgomot peste al doilea val și îl face să își regrete viața și deciziile. E obsedată de muncă. Pe mine mă place cumva, suntem amândouă în cort pe câmp și lucrăm pământul, cu obstinație, deși nu asta se vede în exterior. În exterior se vede doar cruzimea noastră.

Uneori, în zilele reușite, experimentez cu fiecare tandrețe și anxietate, ca un schimb de lichide. Mi-am urât o bună parte din viață corpul, l-am văzut cel mult ca pe un instrument, acum primesc plăcere liniștită, în timp ce ele toate primesc muncă și bani. Ce se întâmplă de fapt în camerele acelea și care e schimbul? Cât e istorie în el și cât e accident? Cât e emoție la mine? În fond îmi calmează corpul, mă fac să adorm, să merg mai departe. Dacă m-ar întreba cineva când am fost cel mai conștient de persoana mea, aș spune că în camerele acelea din diferite țări, sub lumina pală, preparată, cu muzica în surdina. Dar cel mai fericită? Tot așa, în salonul din mansarda galbenă din Kuta.

Muncă, acumulare de muncă, supraabundență, cancer. Schimburi și rute, apoi rute interioare.

Ioana a fost telefonistă toată viața. În rudimentele de conexiuni nervoase i s-a impregnat munca până la sfârșit, din Alzheimer mai răsăreau fragmente de fraze de la telefon, numere. Când munca i s-a terminat, a devenit dependentă, sclavă, un leu în cușcă. A fost mama mea. Sunt aproape doi ani de când a murit. A spus *șapte* în loc de *șapte* până la sfârșit când recita numere de telefon, dar nu și când vorbea normal, până la sfârșit a făcut în creierul ei tocit distincția asta.

Mușchii pregătiți, poziția formată.

Lucrez cu texte specializate. Acum 17 ani m-am mutat aici pentru lucru și nu m-am mai întors de unde veneam. În singurătate a devenit dependența mea, mutat, muncă, spații goale, holuri lungi, derivă fizică. Sunt ani din viața mea din care nu îmi amintesc absolut nimic. Imagini decuplate, holurile goale din batiment T, parcare goală din turn, apoi hectarul de parcare din față, cu câteva mașini rămase acolo în timpul sărbătorilor. Întunericul de dimineață, întunericul de seară, nimic între ele. Când mă gândesc că mi s-ar putea lua munca mi se face frică, deși nu ca mai demult, nu ca atunci când era un drog.

Între timp peisajul s-a schimbat, hectarul de parcare s-a transformat într-o clădire enormă, batiment T a devenit loc de cazare pentru refugiați. Acum iarna se vede uneori izolată câte o instalație de beculețe la câte o fereastră. Dar mă gândesc la primii ani, când am venit aici, am crescut odată cu orașul, el a crescut, eu am scăzut. Avea încă rudimente de ruralitate și bătrânețe, ziduri pastelate, cu vopseaua scursă sub ploaia nesfârșită, în timp ce acum e reînnoit, sigur pe el. Rupe-mi coloana, brusc, nu încet, nu de-a lungul timpului, nu încă douăzeci de ani, mai bine așa, dintr-odată.

Mica stare febrilă, concentrată, cea mai familiară senzație, singura legătură cu viața de dinainte. Noul drog al muncii, al oboselii. Nu liniștea, ci munca e sexy, sinistră. Oboseala mi se părea sexy, și chiar era, îmi ardeau ochii în mașină prin pădure ca un laser. Nu exista încă prima cameră a somnului, seara cădeam îmbrăcată pe canapea instant, ca un soldat. Eram în corpul meu ca într-o formă geometrică, disciplină aplicată mie de mine, iar când treceam în somn pierdeam și corpul, în sfârșit. Am adormit în baie, am adormit în mașină, am dormit multe nopți pe podea.

Oamenii circulă, șirurile lor brăzdează pământul. Autocare, avioane, low-cost-uri. Rutele lor lasă urme de sânge. În afara orașelor, noduri, noduri de sânge.

În fiecare cameră a corpului e o posibilitate, o posibilitate de a se divide necontrolat, de a se acupla cu sine, de a *dospi*. Fiecare localitate se expandează, își dilată conturul, te amețește. Celulele se divid și ele mai rapid, ocupă spațiul. Munca merge acum de la sine, în afara oamenilor, expandează. Informație, bruieri, acumulare, faster and faster, cancer.

Într-o vineri, unei patrule de la aeroportul din Charleroi i-a atras atenția o mașină din parcare aeroportului. Era acoperită de praf, semn că era demult acolo, numere de Luxemburg. Portierele erau descuiate, înăuntru au descoperit corpul unui bărbat de 54 de ani. Intrase în aeroport din ianuarie, cu mai mult de trei luni în urmă. Nici o urmă de violență, munca nu produce violență. În alte schimburi există violență, nu și aici. Probabil a vrut să se întoarcă acasă, o decizie tăcută și fermă, întoarsă acolo în inversul ei, abandonată în ultimele minute.

Jan s-a sinucis într-o vineri seară, după o discuție cu angajatorul ei. S-a spânzurat în garsoniera închiriată. Mă gândesc că poate nu a vrut să scape de ea, cum spun toți, că o toca de luni de zile, ci să o motiveze, să o împingă de la spate, cum fac familiile. Poate așa s-a gândit și ea. Și atunci nici aici nu a fost violență, când ceea ce ți se aplică îți amintește de familie, totul ia altă culoare. Atunci apare riscul foarte mare să mori. Zeul familiei începe să te locuiască din nou și nu vrei decât să dormi, să te lași încet cu fruntea în mâna lui, și te lași. Există o senzualitate în muncă, o acceptare totală, cum se spune că e în unele relații, în unele schimburi, trebuie să devii un corp docil și apoi totul vine de la sine.

Eshan e glover și are 25 de ani. Încă nu a acceptat totul, se iluzionează că se va întoarce, străzile i se par colțuroase și crude, îl amețesc, mai are timp să se întoarcă. Eu de aici, de unde văd lucrurile, știu că nu o va face, e imposibil și îi e rușine.

Mihai lucrează pe șantier în Belgia, are 52 de ani, corpul îi încetinește, începe să îl părăsească. Își calculează anii. Calculele nu ies, pur și simplu nu. Aerul i se pare foarte tare dimineața, zâmbește, e o fracțiune de secundă închis în el însuși.

Simona lucrează în Italia de 15 ani, internă. Un week-end liber merge în magazine și i se pare că s-a spart în cumpărături, a cumpărat pentru fiecare, un altul merge în parc, nu cunoaște orașul, i se pare că totul o amenință. Și-a luat o cafea la terasă, se uită înainte sub soarele de iarnă. Când începe să se întunece doar puțin, se grăbește spre casă, un atavism. E în oraș, dar în același timp în mijlocul pădurii, în sălbăticie. De frică, spațiul i se pare în același timp uriaș și că o strânge, se dilată și se contractă încontinuu. Angela e cea pentru care lucrează Simona, e bătrână și la fel de îngrozită. Nu își mai recunoaște casa, familia, persoana.

În procesul muncii suntem corpuri, așa se spune, dar în realitate corpurile noastre nu ne aparțin. Ziua se fragmentează, se împart în segmente utilizabile sau nu, seara înainte de somn se reunifică, dar de fapt e o butaforie. Suntem înlocuiți, în procesul muncii, unui corp îi urmează alt corp, dar și în propria minte. O disociere cum se întâmplă de multe ori în situații acute. Corpurile cedează, durerea e a noastră, corpurile nu.

În procesul muncii, emoția e ca o electrocardiogramă greșită. Uneori sare de margini, dar și asta e la rândul ei butaforie, nu e emoție reală, e doar ardere în gol. Uneori e singura protecție. O folie ardentă care acoperă emoțiile reale. Când mi-am pierdut rând pe rând toți membrii familiei, în trei ani, munca m-a apărut. Mi-a împrumutat creierul, aproape fără greșală, l-a izolat de exterior. Nu simt nimic, mai întâi fac tot ce trebuie, apoi simt. Când m-am trezit a fost mai rău, a fost medicamentul și apoi otrava, ar fi trebuit să fie invers. Munca merge de la sine. Mai întâi se îmbolnăvește corpul. Apoi se îmbolnăvește sufletul, iar dacă sufletul, așa cum se spune, nu există, asta nu înseamnă că totuși nu se întâmplă.

Ioana a fost telefonistă toată viața, mai întâi la poșta din fagarasromania, apoi la spital, apoi când era de vârstă mea de-acum s-a mutat în brasovromania și ultima dată a lucrat la un hotel de lux care i-a luat ochii. Nu-și găsea locul, totul i se părea sclipitor în burta hotelului, avea o viață. A fost singurul lucru al ei, înainte să fie închisă și ținută acasă, dar i-a redus limbajul și i-a dat automatisme cu care a chinuit pe toată lumea, până când, pe rând, 15 ani mai târziu, i-au blocat toți numărul, au șters-o din memorie. Deja îi salva ea însăși greșit, declanșa haos, nu mai știa pe cine sună, în ultima parte a vieții ei încurcam și eu oamenii, nu sunam pe cine aș fi vrut din agenda ei, uneori conversațiile

decurgeau normal, până să îmi dau seama că vorbeam de fapt cu altcineva, nu cu cine credeam. O vedeam după câte o jumătate de an, mă întreba vag ceva, nu aștepta să îi răspund și într-un minut butona din nou telefonul.

Munca în altă parte. M-a certat când eram plecată și mi-am luat prima dată mașină, în loc să strâng bani, bani, bani, cum aș fi putut să explic? Cum să spun că oamenii plecați se tem de o mulțime de lucruri, că au mintea așa de tulbure, un timp, încât simt că au ajuns pe o planetă străină, că își simt pielea zdrelită, permeabilă, lăsând un miros mic de sânge, care poate provoca orice? Că atunci se agață de orice, în infraul minții? Cum să fi explicat că îmi doream să am totuși o viață, să muncesc, să fiu singură și să merg în lume, să mă rup, dar să fiu etanșă? Să am un corp exterior, de metal, care să mă țină în siguranță. Cum am fost la concert la Ministry, după muncă și datorită ei, și m-am speriat de visual-uri, apoi kilometri printre toți oamenii ăia beți și țipători bine înfiți acolo, în lumea lor, și cum apoi m-am închis cu ce am putut în cort încercând să fiu invizibilă, câteva ore. De asta am avut nevoie de mașină, foarte repede, și nu de bani, bani, bani. De asta am avut nevoie de fapt și de bani, pentru protecție. Spațiile virane, spațiile neprimitoare, cele care se prefac primitoare până brusc nu mai sunt, secunda în care înțelegi că nu sunt, că n-au fost niciodată primitoare cu tine, nu multe sunt ca ea, clearing, pure morning.

Pe un grup de emigranți de pe fb cineva încearcă să strângă bani pentru o repatriere, 3400 de euro pentru ca spitalul să elibereze corpul. Ei nu au banii ăștia, era un om venit la lucru, care s-a îmbolnăvit și apoi a murit. Corpuri moarte care alunecă pe traseele lumii, ce faci cu un corp mort, îl repatriezi, limbaj cinic, de suprafață, de multe ori e de fapt un bagaj pierdut care doar încurcă familiile, le pune în dificultate, e realitatea și lumea. Corpuri vii alunecă pe traseele lumii, îi dizolvă drumurile construite, se imprimă în sol, apoi dispar.

Acum e 11 seara, fetele mele maseuze au adormit, sunt în prima cameră a somnului. Ceva s-a strecurat acolo și a otrăvit aerul lor de mătase. Erika își visează corpul malaxat, tocat în bucăți, fiecare organ doare, arde, trec unele în altele, se concasează. Patara visează animale uriașe, le respinge cu mâinile, încearcă să se opună. Nu mai are forță, își simte încheieturile blocate, e strangulată de șerpi. Eshan e și el blocat într-o tapiserie oranj cu animale, urmărit de un tigru prost țesut, care se divide la nesfârșit și aproape l-a prins, îi e frică. Jan încearcă să fugă, ajunge până la lift, nu poate merge mai departe, se sufocă. Îngână ceva, apoi se întoarce mecanic în casă. Angela simte cum Simona o sufocă

Mariana CODRUȚ

EDITURA PARALELA 45

RETROVERSIUNI
MUNCA

Un regal de flori și miresme

Am intrat în casă, Crista și-a scos parpalacul, l-a agățat în cuier, salutându-se în același timp cu nevastă-mea care treblăuia pe lângă aragaz. I-a dat o punguță colorată pentru cadouri cu ceva în ea și a întrebat-o ce gătește, că miroase bine. O să vezi, ceva bun, a zis nevastă-mea, misterioasă. Apoi eu i-am spus nevastă-mii că vecina are treabă la baie, ea m-a întrebat da' de ce-i zici vecină, și eu i-am zis că-i spun după ce aduc restul cumpărăturilor din mașină. Crista a dispărut, eu am ieșit, am băgat mașina în garaj și m-am întors cu cele două sacoșe pline cu vin și alte cele de la Lidl. Lola mea stătea cu coatele pe unul dintre coșurile de gunoi din plastic care separă într-o parte bucătăria de sufragerie. Crista se așezase pe un scaun la masa încărcată de antreuri, da' cu fața către șemineul în care ardeau vesel niște bușteni, și vorbea cu Lola.

— N-am mai văzut de mult foc de lemne, a zis cu bucurie în glas. Văd că ați operat schimbări.

— La parter, da, a zis nevastă-mea. Am dărâmat un perete și-am făcut open space, living plus bucătărie.

— Spațiul rezultat fiind cât hău', ne-am pus șemineu, caloriferul nu făcea față, știi? am zis eu.

— Păi da, aveți și fereastra asta cât peretele, a zis Crista.

S-a dus la fereastră, a dat perdeaua la o parte și și-a lipit fața de sticlă, sub paravanul palmelor:

— Nu văd decât un copac.

— E vișinul, i-am zis.

— Vișinul. La fel de fantomatic părea și încărcat de flori într-o primăvară când m-ați chemat la voi. N-am să uit cum arăta grădina atunci: pomii albi,

grăușorul în valuri verzi, narcisele și zambilele frăgezite de ploaie. Tot felul de miresme dulci și amăruii... Acum e goală, neagră, a zis.

— Iar-naaa pe deal buciul sună cu jaaale! am cântat eu.

— Mă simt mai optimistă când văd o grădină, a continuat, și s-a întors la loc pe scaun.

— Ce să faci, în decembrie se întunecă repede, a intervenit Lola, venind și ea la masă. Eu am turnat vin în pahare, am ciocnit.

— Și de ce-i spuneai vecină? s-a interesat, cu gingiile de sus descoperite larg, nevastă-mea.

— Păi pe drum încoa' am aflat că locuiește taman în blocul în care ne-am cumpărat noi apartament, da' la altă scară.

— Ei, chichineată i-ar fi mai potrivit numele.

— Da, știu, a zis Crista, și al meu e la fel, toate apartamentele din blocu' ăsta sunt niște chichinețe... Dar voi ce faceți, vă mutați în oraș?

— Noo, nici vorbă, a zis Lola, îl închiriem la studenți după ce-l punem la punct: reparat, vărut, schimbat una-alta. Am început cu centrala, abia am instalat-o.

— Chiar, a mers ușor, repede?

— Un pic de alergătură, un pic de birocrație – aprobare de la administrație, din partea locatarilor –, dar în vreo două-trei săptămâni am scăpat de-o treabă serioasă.

— Și-am rămas și cu punguța cam goală, deocamdată, am zis eu.

Crista se hlizea.

— Să vedeți: am o vecinică absolventă de Drept, cu care m-am mai căinat în zilele de toamnă târzie că suferim de frig din cauza datornicilor la întreținere. Că, poate nu știți, ca să-i oblige pe ei să plătească, furnizorul amână livrarea căldurii. Fata s-a măritat anul ăsta și a rămas și gravidă. Și-au cumpărat o casă, la anul se mută, dar peste iarnă sunt nevoiți să rămână aici. Pe la sfârșitul lui septembrie mă întâlnesc cu ea pe scară, gata, zice, am centrală. Cum așa, că alaltăieri n-o aveai! Păi am angajat o firmă, a venit ieri, a tăiat caloriferele, a instalat-o, acum bebeul stă la căldurică, a zis, mângâindu-și burtica. Și administratorul? am întrebat-o. Ce-i cu el? Păi eu știam că la lege scrie că nu te poți debransa de la rețeaua comună de termoficare decât cu acordul administrației. Legea există ca să fie încălcată, mi-a răspuns ea, cu gura până la urechi.

— Așa a spus? s-a mirat înalt Lola.

— Daaa. Dar la fel mi-ai zis și tu când ne-am revăzut mulți ani după terminarea liceului – tu, o tânără avocată, eu, o tânără profă, s-a hlizit Crista. Mai ții minte?

— Ei, glumeam, s-a hlizit și nevastă-mea, făcându-ne totodată semn să pof-tim la antreuri.

— M-am gândit eu că glumești.

Am mâncat felioare de tobă și cârnați afumați (foarte, foarte buni, a zis Crista, d-apoi cum? am zis eu, sunt din Ardeal, nu ne jucăm), cașcaval cu măs-line, ardei gras și roșii, am mai și băut. Apoi, terminând de ciugulit câte puțin din toate, ea nu s-a lăsat convinsă să fumeze înăuntru și a ieșit pe terasă. Afară ploua și ninge, făcă-se voia sa, eu am mai pus un buștean pe foc. Când s-a întors, era foarte încântată: tare fain se vede de sus orașul învăluit în ceață sau aburi, nu-mi dau seama! Eu am zâmbit, mi-am zis că e cazul să trecem la treabă și i-am făcut cu ochiu' nevesti-mii. Lola a scos dintr-o singură mișcare din raftul de lângă masă albumul meu cu portrete fotografice, și-a tras scaunul lângă Crista și i-a zis că-i gata. Crista s-a uitat nedumerită, ce-o fi vrând de la mine? După ce a citit tare titlul, *Flori de cultură: personalități ale urbei noastre*, a făcut doar ha! Așa, scurt, ha! Lola a început să-l răsfoiască repede, se oprea ici și colo și îi „tra-ducea” imaginile cu voce dulce:

— Directorul Televiziunii...

— Comentatorul sportiv care face interviuri cu oamenii de cultură? a întrebat, batjocoritoare.

— Scriitorii de la revista *Plai de dor*...

— Drăguții de ei, duhnesc a cadavru ca floarea aceea uriașă din Indonezia poreclită de americani Morticia, a zis Crista. Că asta pățești când tragi din greu la campaniile mahărilor locali...

Actorii cutare, pictorii cutare, fostul disident cutare, a continuat Lola, oprindu-se ceva mai mult la ei.

— Lasă, nu-ți mai răci gura, pe ăștia îi știu, îi recunosc, a zis musafira. Ia stai, stai, a zis dând filele înapoi, da' ăsta cu obrăjori durdulii și rozalii ce...

— E primarul nostru! a făcut Lola surprinsă.

— Îl cunosc, cum nu, da' eu știam că curu' boului, iertată fie vorba proastă a poporului român, e o floare sălbatică, nu de cultură, a zis veselă.

— Primaru' e scriitor și el, are cinci cărți de proză, *ștei*? am zis, stăpânin-du-mă.

— A, daaa? Harnic om, a hohotit gros. Și când le-a scris, în timpul mandatorilor?

Tac.

— Da' doamna asta cine-i?

— Inspectoarea-șefă!

— Și ea-i e artistă? a clipit din ochi cu candoare.

— Păi e poetă, am răspuns, mirat că nu-i la curent...

— Și din ce partid e dumneaei? a întrebat sarcastică.

— ... și mi-a zis că te iubește!

— N-are de ce, eu nu plătesc cotizație nicăieri, s-a hăhăit ea.

— Ei, ai înțeles, îți iubește creația lirică, am zis calm.

— Vai de mine, mersi... Tot flori de cultură una și una printre flori de cultură, a zis, înfoindu-se un pic și uitându-mi-se fix în ochi, ca o cobră regală gata să-și scuipe în jeturi veninul. Netulburată, nevastă-mea a dat foile mai departe:

— Și asta țin' să fie? a întrebat-o, jucăușă.

Crista s-a uitat lung, năucită, din ce în ce mai năucită:

— Ce caut eu aici? a zis.

— Păi îți fac publicitate, doar suntem prieteni, am zis.

— Mă lipsesc de publicitatea cu orice preț, mai ales când e de la *prieteni*, a zis înghețată.

Băi frate, cu vreo zece ani în urmă – încă nu intrasem în lumea culturală – Lola, cu care abia mă combinasem după divorțul ei, mi-a prezentat-o la o întâlnire întâmplătoare prin oraș: fosta mea colegă de liceu, poetă. Eu, suficient de fraier pe-atunci ca să dau pe goarnă exact ce gândesc, am prevenit-o amical: dacă-i spui azi cuiva că ești poetă, o să se uite la tine ca la o nebună! Asta numai în lumea ta, mi-a răspuns ea, disprețuitoare. Și completamente aiurea, că habar n-avea care era lumea mea. Și nu eu m-am prezentat ție „sunt poetă“, ci Lola te-a pus la curent, a mai zis, acră. Începutul fiind făcut cu stângul, nu ne-am mai văzut mult timp. Nici nu era greu, ea nu circula, nu vine la manifestări, nu ne-a căutat, noi cu atât mai puțin. Iar acum, când vreau s-o promovez pe gratis ca scriitoare, tot nu-i bine, frate, *ștei*?

— Tu ai uitat să-mi spui, dragă Bobiță, cine sunt inșii anvizajați pentru *opera* asta a ta, a zis apoi, ciocnind cu degetul în album. Iar eu, căscata naibii, am uitat să te întreb.

— Văd că ești interesată doar de „dosarele“ personajelor, nu și de opera lor ori de aspectul estetic al imaginilor! i-am trântit-o.

— Dar și fără să bănuiesc măcar alături de cine aș avea onoarea să defilez, te-am prevenit să nu mă fotografiezi pe nepusă masă, că sunt obosită, nespălată pe cap și nepotrivit îmbrăcată, a continuat, fără să-mi bage în seamă remarca. Na, ca femeile, am nevoie să mă pun un pic la punct înainte de... În plus, eu cred că, pentru portretizarea unui scriitor, trebuie totuși să-l și citești înainte, cât de cât, să-ți faci măcar o idee despre culoarea lui dominantă, să-i spunem. Știi?

Ce să zic! Fâs!

Se ambala din ce în ce mai tare, chiorându-se la pagină:

— Chipurile vrei să mă promovezi? Dar tu – știi poanta cu țăranul supărat pe calul pe care-l duce la târg – nu pari că ții să mă vinzi, ci să mă faci de râs. Fii atent aici, asta de pe fața mea nu-i luminează pentru o fotografie artistică, ci pentru mafioții politici, să li se vadă până-n prăsele satisfacția reușitei, luxul și opulența. Uite cum îmi lucesc fruntea și nasul, parcă aș fi o bucătăreasă în exercițiul funcțiunii. Iar în pori îmi pot băga degetele.

Am rămas lampă. M-am uitat la nevastă-mea, ea s-a uitat la mine, cu siguranță că se gândea la același lucru: aici e buba de fapt, nu-i place cum arată! Dacă-i plăcea, nu mai contau compania, principiile, chestiile de „onoare“, draci-laci...

— Crista, de ce nu te lași de fumat? a întrebat-o, cu dulceață-n glas, Lola.

Deșteaptă întrebarea, cu subînțelesul că porii deschiși sunt cauzați de fumat, deci o privesc direct și personal. Gagica i-a aruncat o privire stinsă, derutată, și s-a întors la mine:

— Chiar am insistat să nu mă fotografiezi atunci, Bobiță, mi-a zis, îmi amintesc bine de tot, deși au trecut vreo doi ani. Stăteam – eu, tu, Lola și Nicu, amicul nostru comun – în cămăruța de lângă baie. Ne-ai spus în trecere despre intenția de-a folosi portretele făcute de tine și pentru o expoziție, și pentru un album. Amicul a acceptat să fie fotografiat tam-nisam, eu am râs și-am spus nu. Tu totuși ai făcut-o, habar n-am cum și când, neținând cont nici de insistențele mele, nici, la urma-urmei, de legile ospitalității, omule! Că de-ale prieteniei n-are rost să mai vorbim.

Am tăcut, da' fierbeam: ce... ce... ce tupeu, ce pretenții la ea! Primarului, Prefectului, Inspectorii-șefe, Președintelui de la Cultură și altora cu cheag serios, nu glumă, nu le-au puțit niciodată pozele mele, da' unei scribălauce cu trii buche ș-un păduche, vorba bunică-mii, da. Mă rog, zic unii că-i de tonaj greu,

o fi, n-am vreme să-i citesc cărțile – las' că nici nu ne-a dat vreodată vreuna! – că toată ziua sunt pe drumuri: ba la manifestarea de la muzeul cutare, ba la lansarea de la librăria cutare, ba la nunta nepotului lui X, ba la... Iar nevastă-mea nu citește nici ea literatură, în timpul liber e cu spiritualitatea, cu dezvoltarea personală, cu amenajările interioare...

— Crista, acum îmi explic eu niște chestii... Spune-mi drept, așa vorbești tu cu toți oamenii? a întrebat-o nevastă-mea cu o uimire sinceră.

— Cum adică?

— Adică dai verde pe goarnă ce gândești.

— Da, așa procedez cu toți și și mai abitir cu de-alde ăștia care..., a zis tipa, dând din mână a lehamite. Mă consolez ușor dacă se întâmplă să am conflicte cu ei – și am, oho! – fiindcă, în schimb, scap de conflictul meu cu mine. Și să fim serioși, Lola, tu știi prea bine: dacă umbli cu unii doar cu apropiouri, nu pricep nimic. Adică dacă, să zicem, îi descrii lui Vasile ticăloșiile lui, punându-le însă pe seama lui Costică, Vasile, care nu se gândește niciodată serios la păcatele proprii, nu se va recunoaște deloc în cele, chipurile, ale lui Costică.

Vax! Vasile se recunoaște, he-he, da' tace chitic. Și când nici nu te-astepti te pocnește de nu te vezi. Am lăsat-o baltă și-am cotit-o, bătând vioi din palme:

— Lola, ni-i foame. Nu aducem bunătățile tale?

Lola s-a dus la aragaz și-a început să trăncănească puțin cam tare pe la cup-tor, iar tipa s-a aplecat peste masă:

— Aha, abia acum m-am prins, mi-a şuierat ea palidă, trebuia mort-copt să termini proiectul până la ziua zet, ora haș, altfel nu primeai paralele de la Primărie, Prefectură, Cultură sau cine știe de unde. Ce arghirofil!

Iar eu, când am auzit cuvântul ăsta, am procedat ca întotdeauna când nu înțeleg un lucru: am dat din cap ia așa, în doi peri, și-am zâmbit tot așa, în doi peri, ceva care poate fi interpretat și ca un *mă căiesc*, da' și ca un *ba pe-a mă-tii tandru* și glumeț.

— Vrei să treci drept artist? Păi un artist pe bune se respectă, a adăugat cu descurajare în glas. Că tot l-ai invocat pe Eminescu, el n-a cerut niciodată bani de la mărimile vremii, deși n-a stat niciodată pe roze.

— Te pomenești c-o fi fost vreun sfânt Eminescu ăsta al tău, am zis eu moale.

M-am întins peste masă, i-am luat mâna stângă și i-am sărutat-o, după care am mimat sugubăț c-o fotografiez. N-a schițat nici un zâmbet.

— Avem creveți la cuptor cu usturoi, marinați în ierburi, sos de lămâie și vin, avem și varză de Bruxelles înăbușită separat în unt, avem și clătite, a zis nevastă-mea tare. Special pentru vizita ta, Crista. Câteva ceasuri am bibilit la creveți, i-a zis, zâmbind aburită.

— Da, a muncit mult vulpița mea, am zis, pupând-o cu foc pe Lola.

— Îți plac? am întrebat-o, după ce-am adus halelile și ne-am așezat la masă. Țăranului de mine nu-i priește varza asta. Eu am ca garnitură dovleghi gratinați, am zis. Dacă vrei și tu, poftim!

Tipa a dat din cap apatică, dusă.

— Și eu care crezusem că m-ați invitat..., a început aproape în șoaptă, de parcă vorbea singură. N-a mai continuat, da' nu era greu de priceput ce-a vrut să spună: crezusem că m-ați invitat din drag, din prietenie, din alea-alea.

Futere, și eu crezusem că o să fii încântată, ba o să-mi și lauzi albumul la gazetă, i-am răspuns în gând, privind-o țintă.

Rotind fără rost paharul în mână, se uita prosteste la noi, la haleli, pe pereți, la fereastră, la foc, amânând să înceapă să mănânce. La sigur nu-i plăceau creveții. Nouă, da. Buni-buni! Ce mai sfârâia ca o mătă scărpinată nevastă-mea, scoțându-i din coaja aurie, muindu-i în usturoi și mestecându-i! Lucea de plăcere din cap până-n picioare. Ei, când am văzut-o în fine și pe gagică desfăcând unul – mă rog, încet, stângaci și cu o moacă de ziceai că nu pricepe unde-i și ce face – mi-am zis că e momentul să...

— Noi cu banii de pe pădurea vândută de bătrânii mei am cumpărat și-o palmă de teren la munte, am zis. Facem curând o căbănuță și vii și tu verile să scrii la aer curat, la iarbă verde, am zis. Mult mai frumos decât în grădină, ștei? Acolo să vezi adevăratul rai al miresmelor!

S-a uitat mută la mine, degetele străduindu-i-se fără spor să curețe pielea uscată de pe un crevet. Am fost sigur că s-a potolit. Când, dintr-odată, pocnită în moalele capului de inspirație, a sfredelit-o pe nevastă-mea:

— Ah, tu, tu m-ai fotografiat, Lola! Pe furiș! Acum mi-am amintit că te tot jucai cu aparatul lui după ce l-am refuzat, a zis.

Cât e ea de magistrată, luată prin surprindere, nevastă-mea s-a hlizit ca o elevă, da' imediat a negat cu tărie din cap. Degeaba. Tipa s-a întors către mine:

— Și cum, dom' artist, în albumul semnat de tine pui fotografii făcute de alții? Foarte onest și profesionist, n-am ce zice.

— Nu de alții, de Lola, am zis.

— Și Lola nu-i alții?

— Nu, e nevastă-meă și aparatul era tot al meu, am zis, hlizindu-mă și eu fără să vreau.

— Tot să „muncești” cu mâinile altora. Tot să crezi că faci artă în felul ăsta. Păi ce vorbesc eu?! Mi-e clar că pentru tine arta e... Bani, bani, bani! a zis complet descumpănită, lăsând capu-n pământ.

N-am priceput de ce era atât de abătută. Mi s-a făcut și milă de ea, zău, da' n-am zis nici păs. Numai m-am gândit iar: dacă i-ar fi plăcut cum arată, n-ar mai fi făcut atâta tapaj. Să nu-mi spună mie cineva că... Am continuat să mâncăm liniștiți, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. De la Lola știu cum trebuie să procedezi când vrei să calmezi pe cineva: te porți normal, firesc, fără alarmă. Însă în timp ce mâncam, mi-a trecut prin cap că... nu, nu că mă dă în judecată, că hă-hă... E ea o naivă și-o aiurită, da' nu chiar până într-acolo încât... M-am gândit la un lucru povestit mie acum câțiva ani de o librăreasă: că șefa lor – care, îi drept, mai avea la activ reclamații la patron din partea angajaților și-a clienților – a fost înlocuită după un articol al Cristei din ziar, scris ca reacție la o mârlnie a acelei șefe față de ea. Fiindcă pe urmă n-a mai călcat deloc pragul librăriei în care fusese jignită, cum și promisese în articol, autoarea a aflat de la mine vestea înlocuirii cu pricina. Când i-am adus-o la cunoștință, că ne întâlnisem pe stradă, a rămas cu gura căscată: nu m-aș fi așteptat niciodată la așa ceva, frate! La noi în democrație câinii latră, caravana trece nestânjenită și bine mersi! mi-a zis. Păi dacă madama asta scrie la ziarul local ori în vreo revistă de-a lor că fotografia semnată de mine e făcută de altcineva, ar putea ieși scandal. Iar dacă iese scandal, unii oameni de cultură, muuulți, care abia așteaptă, sar și ei la bătaie. Cu toată prietenia mea cu Primarul și cu șeful de la Cultură, risc să trag ca bou' de pomană, să mă ling pe bot de bani. Și atunci ia-ți, Bobiță, ziua bună de la opere tipărite, expoziții, intrarea în Uniune, pensioară mai târziu! Așa că m-am grăbit s-o asigur c-o să-i elimin poza din album înainte de a-l pune pe masa comisiei pentru acordarea subvențiilor.

— Însă-i mare păcat să lipsești tu, cu atâtea cărți scrise, cu atâta muncă intelectuală la viața ta! a zis nevastă-meă.

— Daaa, mare pagubă, mă-nțelegi? a zis cenușie la față, ștergându-se îndesat pe degete.

— Da' vii la noi la munte, nu? am întrebat-o eu, întinzându-mă peste masă și bătând-o ușurel pe umăr. Acolo din primăvară pââână toamna târziu e-un adevărat regal de flori și miresme, ai să vezi! am zis.

După o tăcere lungă:

— Eu și cu Lola n-avem copii și-i prea târziu pentru ei. Prietenii sunt pe primul loc în inima și în viața noastră. Avem nevoie de prieteni buni, am zis, scărpinându-mă-n barbă și uitându-mă fix în ochii ei.

— Păi nici când ne purtăm *fair* cu oamenii nu putem fi siguri de prietenia lor, Bobi, a zis tipa.

Ne-a mulțumit pentru masă și s-a ridicat posomorâtă de pe scaun, semn că ar vrea să o duc cu mașina în oraș.

— Și clătitele mele? a întrebat Lola. Crista, te rog, nu fi copil, ce naiba!

N-a dat nici un semn că ar fi auzit-o. La urma-urmei, iaca scârț, ștei?

MÁRTON Evelin

RETROVERSIUNI
MUNCA

Intrarea lui Escamillo

Vineri

Am coborât dealul în soarele strălucitor și mi-am continuat drumul pe o alee în urcuș, îndreptându-mă spre cartierul de blocuri înalte până la cer, unde își desfășoară activitatea, în subsolul unui bloc de zece etaje, magazinul mixt al șefului. La origine, fusese un adăpost antiaerian și poate reveni oricând la funcția lui inițială. În zonă mai există magazine la subsol, săli de antrenament și camere de rugăciune, dar buncărul nostru este unic. Sistemul de ventilație e bun, traseul de evacuare până în centrul orașului e liber. Avem provizii. Locul fusese obținut de bunicul șefului în perioada legilor laxe și neclare privind reglementarea proprietății, acum vreo treizeci de ani.

Magazinul mixt e deasupra oricărei concepții filozofice, nu avem niciun scop precis cu el. Ținându-l deschis, șeful și cu mine simțim, măcar temporar, că suntem utili și că existența noastră are un sens, deși e clar că nu are. Cândva, ne-am imaginat că vom călători, dar am rămas aici și batem kilometri între case, depozite și blocuri, fie că plouă, că ninge sau bate vântul.

Stabiliserăm că pe întâi și pe doi va fi închis, dar până la urmă o să avem deschis. I-am zis șefului că în cartierul ăsta oamenii se plimbă de colo-colo, fiindcă ce să și facă trei zile între patru pereți? Câtă vreme stau acasă, se termină băutura, carnea, salatele și răbdarea. Dar când vor vedea totul în roz sau vor fi într-o dispoziție ce te îndeamnă la ispășire sau pur și simplu de dragul plimbării, de reumplere a proviziilor, mulți se vor așterne la drum. O vreme, șeful n-a

vrut să-mi accepte propunerea să țin magazinul singur în toate cele trei zile și să închid abia luni seara, deși i-am zis că o să meargă strună afacerea. Lumea e agitată, șefule, eu sunt nervos mai mereu, așa că de ce n-ar fi și alții?

Nu trebuie să ne temem că rămânem fără marfă, deși ar fi de dorit, căci rafturile se cocoșează sub greutatea băuturilor tari și slabe, ne îngroapă chipsurile și pișcoturile, iar nucile, alunele și alte alimente mediteraneene, intercontinentale sau tropicale încep să rânzească! Horoscop, reviste pentru femei, de grădinărit, bucătărie, modele de tricatat – adună praful cu zecile pe rafturi. Sărbătorile sunt cea mai potrivită perioadă pentru citit, preziceri și planuri pentru viitor, livrate cu ajutorul astrologilor, oamenilor de știință și al grădinarilor. Iar conservele ar putea deveni un zid de apărare în fața magazinului, în caz că s-ar trage asupra noastră.

Șeful m-a rugat, dacă tot sunt atât de entuziasmat, să vând pe sub teighea niște petarde și artificii mici, laolaltă cu medicamente veterinare și pentru oameni, scutece și șervețele umede. A fost uimit să descopere că toate acestea se vindeau deja de multă vreme.

— Obrăzor! a zis șeful. Și am simțit că mă iubește mult.

Sâmbătă

În ultima zi a anului a fost aglomerație mare, oamenii își umpleau coșurile până la refuz, banda mergea încontinuu, cântarul măsoara, casa de marcat se ambala la turație maximă. Spre dimineață s-a mai dus puțin agitația, așa că am plecat după marfă. Când m-am întors, pe banca din fața magazinului mă așteptau două sacoșe de rafie, pline cu mâncăruri gătite, fripte și cu fructe. Am băut o pălincă mică, turnată în cafeaua fierbinte, că mă luase un pic cu greață.

Venind de la biserică, Fâlfăitul Cucernic a menționat că mă căutase mai devreme, pentru că și el îmi adusese tot felul de mâncăruri. Dar nu le lăsase pe bancă, printre tot felul de gozuri, ci le cărase până jos în vale, la biserică, apoi până sus. Să mă apuc de ele cu încredere, pentru că mâncarea a fost binecuvântată, harul a coborât peste ea prin pânza sacoșei. Mulțumesc frumos, nu mi-e

foame, dar lăsați-o acolo, își va găsi stăpânul, nu vă faceți griji, i-am zis. Noroc că ieri am lipit pe ușă un anunț temporar: mâncare de casă, gratis. În timpul sărbătorilor suntem năpădiți de mâncare gătită, coaptă, prăjită, înăbușită, pane, marinată și de altă natură. Binecuvântate toate, fie că sunt de acasă sau de la biserică, până la urmă ce contează. Pe meleagurile noastre, să dăruiești mâncare în numele iubirii poate avea multe înțelesuri. Fâlfăitul Cucernic nu e genul de om care să accepte un refuz. Sunt un câine nerecunoscător! a zis el. Mie mi-a adus mâncarea! Iar eu o împart cu fitecine! Nu am reușit să-l conving cu argumentul că în felul ăsta răspândim spiritul sărbătorilor în tot orașul. Iată taina sfântă a credinței noastre: să nu ne opunem mereu dorinței de a avea și să împărțim toată avuția noastră. Așa rămânem curați, i-am spus și mi-am făcut cruce, la care el a plecat val-vârtej.

Am băut o cafea și am fumat o țigară în magazia de beton din spatele magazinului, de unde se poate ajunge în subsolul blocului. Afară se auzea deja un zgrepțănit. Șeful voia să pună o ușă din termopan ieftin la intrare, dar i-am zis că am eu una perfectă, o să fie tare încântat când o s-o vadă. De altfel, îmi place mai mult ca cei care vor să intre în magazin să ciocăne, sau să bată ușurel cu inelul sau cu unghia în geamul ferestrei mici, dar groase. La început, șeful m-a măsurat suspicios, dar când l-am dus la locul descoperirii, a fost captivat și mi-a zis că dacă n-am fi deja parteneri de afaceri, mi-ar propune să ne asociem.

Mai demult, asta fusese o ușă de vagon de tren, rezistentă. Șmecherii n-o pot sparge cu pumnul, iar dacă cineva trage în ea, atunci oricum se duce totul naibii. În timp ce măsoar momentele răbdării tăcute, mai fumez o țigară, să văd cât rezistă, șușotind atât de încet încât să nu mă deranjeze, pentru că răbdarea e o comoară prețioasă, dar nu e totuna cu stupizenia. Apoi îi las să intre în magazin, și ce-o fi, o fi.

Duminică

Până la miezul nopții, lumea a tot venit și plecat, aducând tot felul de mâncăruri, de la chifteluțe de pește, la piftie vegană, vegetariană și plină de carne, prăjituri uscate și însiropate. După ce o să vând tot, o să dorm pe patul meu

pliant din spatele tejghelei. Înainte de culcare, m-am gândit, dacă azi a început un an nou, deși am îndoieli serioase în legătură cu asta, cu ce e diferit de cel de dinainte, dar nu am ajuns prea departe. Am dormit până când Văduva a bătut în geam. Cu inelul ei gros, bate întotdeauna în cod morse cântecul Toreadorul. Zice că semăn cu Ludovic Tézier, un cântăreț de operă. O ador pe Văduvă. Aș vrea să vină mai des, nu doar din când în când, așa cum obișnuiește. Aș asculta-o de dimineața până seara și aș stropi-o să-și revină la viață de câte ori ar fi nevoie, așa cum fac atunci când leșină de la băutură, în mijlocul conversației. Gândurile noastre sunt ca libelulele ce se împerechează – îi zic, și râdem cu poftă. Uneori mă gândesc la ea cu o neliniște densă, sunt îndrăgostit, nu încape îndoială. Însă Văduva, lavă peste flăcările mele mistuitoare, îmi vorbește cu o mare răbdare despre cum ea nu ar vrea să se complice cu această deșertăciune lumească, căreia i-am spus pe nume, pentru că ultima oară aproape că și-a pierdut atât trupul, cât și sufletul. S-ar mulțumi cu singurătatea, deși unii spun că singurătatea nu e decât egoism, cel mult o deformare pe care o măsurăm în raport cu nu știu ce. Dar toate astea nici nu mai contează, ea spune că este cea mai fericită câtă vreme alter ego-ul lui Ludovic Tézier vinde în magazinul non-stop din subsol. Însă eu știu că minte, pentru că toți mințim.

Am băut rom, a fost delicios și periculos.

Luni

Am lăsat-o pe Văduvă să se aștearnă la drum în zorii întunecați. Singurătatea s-a prăvălit deodată peste mine, iar ploaia a început să cadă domol, dar neînduplecat. O ceață deasă s-a lăsat peste oraș, atât de grea încât îmi împingea înapoi, în față, fumul de țigară. Până la ora șase după-amiaza, am avut un vad slab, apoi am închis magazinul și am pornit spre casă. În casele și adăposturile lor, toate ființele vii se ghemuiesc în tăcere, iar cine poate, se roagă. Să ne ferească Domnul de potopul înghețat, de viiturile de noroi, să ne scoată din război, să ne arate din nou cum este pacea, căci mereu o uităm.

În acest oraș, străzile care urcă și coboară dealurile par sculptate de apă – apar și dispar fără urmă. Înaintam cu greu, orbecăind surd prin orașul înecat

în ceață. Șirul felinarelor stradale sclipea slab, palidă ciupercăraie, înaintam gâfâind, ținându-mă după ele. De când am plecat din magazin, mă simțeam de parcă mi-aș fi părăsit trupul. Dar nici nu se punea problema să renunț. Mă bles-temam și mă îmbărbătam deopotrivă, spunându-mi să am grijă, să mă las ghi-dat doar de instinct. Când am ajuns acasă, toate erau exact așa cum le lăsasem, degeaba se adăugase între timp materie peste materie – eu, muritor fiind, nu percepeam nimic din toate astea, decât absența și frica, prăbușindu-mă în golul înfricoșător al apartamentului.

Marți

După-amiază, m-a trezit bubuitul șefului în ușă. Mă roagă frumos, a spus el, să mă adun numaidecât și să plecăm la plimbare, apoi să luăm prânzul, așa cum obișnuim în fiecare marți, fie că plouă, că ninge, că bate vântul. În timp ce mă îmbrăcam, a așteptat în hol și mi-a povestit că are impresia că zilele de sărbătoare i-au făcut nervii praf și i-au zăpăcit sinele, pe care momentan nu-l mai poate asocia decât cu propriul trup. În timpul plimbării, când m-am inte-resat cum crede că putem ști cu adevărat că a început noul an – nu doar după calendar, ci cu adevărat, fiindcă mie nu mi se pare deloc clar, mi-a sugerat să las baltă această idee năstrușnică și să nu mă mai frământ, pentru că a cugeta asupra timpului e o pierdere și o risipă pentru om.

(Traducere din limba maghiară de Andrei Dósa)